

AZ ÁLLAMNYELVRŐL SZÓLÓ TÖRVÉNY A SZLOVÁK ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG DÖNTÉSÉNEK TÜKRÉBEN

Szlovákiában és külföldön egyaránt jelentős érdeklődés kísérte a Szlovák Köztársaság Alkotmánybírósága határozatát, amelyet 1997. augusztus 26-án hozott meg a Szlovák Köztársaság államnyelvről szóló törvény egyes rendelkezései alkotmányellenességének megállapítását kérő indítvány ügyében. A fokozott várakozást magyarázta, hogy a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok¹ mindennapi nyelvhasználati jogait közvetlenül érintő, bár deklarálta azt nem szabályozó, az államnyelvről szóló törvény számtalan feszültséget teremtett, amelynek feloldását sokan az alkotmánybíróságtól várták. A nemzetközi érdeklődést jelezte, hogy az Európa Tanács, valamint az EBESZ Nemzeti Kisebbségek Főbiztosja többször is aggodalmának adott hangot, hogy az ország eleget tesz-e a nemzeti kisebbségek nyelvhasználati jogainak szabályozásával kapcsolatos nemzetközi kötelezettségeinek. Az indítvány és az Alkotmánybíróság érvelésének vizsgálata előtt érdemes vázolni a szlovák alkotmánybíróság hatáskörét, az alkotmánybírósági eljárási ismérveit, valamint a nyelvi jogok szlovákiai szabályozásának 1989 utáni történetét.

A SZLOVÁK ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG FELADATA ÉS JOGKÖRE

A Szlovák Köztársaság Alkotmánybíróságának intézményét, jogállását az alkotmány² 124–140. cikkelyei szabályozzák³. Az alkotmány alapján a jogi és természetes személyek jogaik és szabadságjogaik védelme érdekében a független és pártatlan bírósághoz fordulhatnak.⁴ Az alkotmány ezt a védelmet két egymástól független bírósági rendszer – a rendes bíróságok és az alkotmánybíróság – révén biztosítja.

A szlovák alkotmánybíróság (SZAB) az alkotmányvédelem független bírói szerveként (124. cikkely) dönt arról (125. cikkely), hogy a törvények összhangban vannak-e az alkotmánnyal és az alkotmány (erejű) törvényekkel; a kormányrendeletek, a minisztériumok és egyéb államigazgatási szervek általánosan kötelező jogszabályai az alkotmánnyal, az alkotmány (erejű) törvényekkel és a törvényekkel; a területi önkormányzati szervek általánosan kötelező rendeletei

az alkotmánnyal és a törvényekkel; a helyi államigazgatási szervek általánosan kötelező rendeletei a jogszabályokkal; illetve az általánosan kötelező jogszabályok azokkal a nemzetközi szerződésekkel, amelyek a törvények közzétételére megállapított módon hirdettek ki. Az alkotmány nem teszi lehetővé a testület számára az előzetes normakontrollt a törvénytervezetek és más, általánosan kötelező jogszabályok tervezetei esetében [128. cikkely (2)].

Indítványt jogosult előterjeszteni (130. cikkely) a parlament képviselőinek legalább egyötöde (minimum 30 képviselő), a köztársasági elnök, a kormány, a bíróságok, a legfőbb ügyész, valamint a központi, illetve a helyi államigazgatási szervek és a területi önkormányzati szervek jogerős határozatai ellen emberi jogainak megsértése címén panaszt tevő személy (ha e jogok védelme nem tartozik más bíróság hatáskörébe – 127. cikkely). A törvény szabályozza azt is, kinek van joga indítványt előterjeszteni például a parlamenti képviselő mandátumának hitelességével, a parlamenti választások alkotmányosságával és törvényességével, a politikai pártok feloszlásával vagy tevékenységének felfüggesztésével kapcsolatban, a népszavazás elleni panaszok esetében, vagy a köztársasági elnökkel szemben emelt hazaárulási vád ügyében stb. (129. cikkely). Az alkotmánybíróság eljárást indíthat jogi vagy természetes személyek kezdeményezése alapján is, ha azok jogaik megsértését sérelmezik [120. cikkely (3) bekezdés].

Amennyiben a testület kimondja, hogy a jogszabály vagy annak egyes rendelkezései nincsenek összhangban az alkotmánnyal, illetve a magasabb szintű jogszabállyal, az adott jogszabályi részeket, rendelkezéseket nem lehet alkalmazni (132. cikkely). Az említett rendelkezéseket kibocsátó szervek a SZAB határozatának kihirdetésétől számított hat hónapon belül kötelesek az érintett jogszabályokat összhangba hozni az alkotmánnyal, az alkotmány(erejű) törvényekkel, egyes esetekben – például kormányrendeletek, minisztériumok és egyéb központi államigazgatási szervek általánosan kötelező jogszabályai esetében – egyéb törvényekkel, valamint a nemzetközi szerződésekkel. Amennyiben ezt nem teszik meg, az ilyen jogszabályok vagy rendelkezések a határozat ki-

hirdetésétől számított hat hónap elteltével hatályukat veszítik. A testület határozata ellen nincs helye jogorvoslatnak (133. cikkely). A SZAB három formában hozhatja döntéseit. Érdemi döntését határozatba foglalja, a többi esetben végzést hoz. Ítéletet csupán egy esetben hoz: a köztársaság elnöke ellen emelt hazatérés vádjának tárgyában⁵.

Ahogy a szlovák alkotmánybíróság elnöke írta: „...az alkotmánybíróság hatáskörébe elsősorban az úgynevezett absztrakt normakontroll tartozik, azaz a törvényhozói és normaalkotói tevékenység alkotmányosságának megítélése, valamint a demokratikus politikai rendszer elveinek betartásával kapcsolatos tevékenység. Összefoglalva: 1. Az alkotmánybíróság dönt arról, hogy a jogszabályok összhangban vannak-e az alkotmánnyal és az alkotmánytörvényekkel. 2. A természetes és a jogi személyek jogainak védelmét az alkotmány 46. cikkely 1., 2. bekezdése értelmében elsősorban az általános hatáskörű bíróságok biztosítják, másodsorban az alkotmánybíróság. 3. Az alkotmánybíróságnak nem áll jogában felülvizsgálnia az általános bíróságok határozatait, kivéve azokat a döntéseket, amelyekben az állampolgárok alapvető jogait és szabadságjogait sértették meg.”⁶

A nyelvi jogok kapcsán nem érdektelen megemlíteni, hogy a törvény értelmében a SZAB előtt folyó tárgyalás során a természetes személyek használhatják anyanyelvüket, a tolmácsolás költségei a SZAB-ot terhelik⁷. Ez a természetes személyekre és csupán a szóbeli tárgyalásokra vonatkozik, és nem érvényes például a jogi személyek írásos indítványaira. Az 1996. október 24-én elfogadott parlamenti Házsabály⁸ ugyanakkor törölte a parlamenti képviselők saját nyelvhasználati jogát, melyet a korábbi Házsabályok – legalábbis formailag – biztosítottak. A tárgyalási nyelvet rögzítő 31. cikkely a Nemzeti Tanács és szerveinek tárgyalási nyelveként az államnyelvet határozza meg. Külföldi felszólalása esetén a parlament tolmácsot biztosít. A nem szlovák anyanyelvű szlovák állampolgárok nyelvhasználati jogáról a parlamentben nincs szó.

A SZAB mérlegelheti, hogy a döntéshozatalban mikor tér el sürgősségi okokból az indítványok érkezési sorrendjétől.⁹ Ilyen volt például a NATO-csatlakozásra és a közvetlen köztársasági elnökválasztásra vonatkozó népszavazással kapcsolatos indítvány ügyében hozott döntése 1997 májusában. A nyelvtörvénnyel kapcsolatos indítványt a SZAB nem ítélte sürgősséggel tárgyalandónak.

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG HATÁSKÖRÉBE ELSŐSORBAN AZ ÚGYNEVEZETT ABSZTRAKT NORMAKONTROLL TARTOZIK, AZAZ A TÖRVÉNYHOZÓI ÉS NORMAALKOTÓI TEVÉKENYSÉG ALKOTMÁNYOSSÁGÁNAK MEGÍTÉLÉSE, VALAMINT A DEMOKRATIKUS POLITIKAI RENDSZER ELVEINEK BETARTÁSÁVAL KAPCSOLATOS TEVÉKENYSÉG.

A szlovák alkotmány monista felfogást követi: a nemzetközi szerződések a belső jog részét képezik, a jogszabályi hierarchiában az alkotmány és a törvények között helyezkednek el. A szlovák alkotmány 11. cikkelye szerint „azok az emberi jogokról és alapvető szabadságokról szóló nemzetközi szerződések, amelyeket a Szlovák Köztársaság ratifikált és a törvény által megállapított módon kihirdetett, a Szlovák Köztársaság törvényeivel szemben előnyt élveznek, amennyiben az alkotmányos jogok és szabadságok bővebb terjedelmét szavatolják.”

Szlovákia aláírta a legjelentősebb emberi jogi dokumentumokat, részben Csehszlovákia egyik jogutódjaként (például a polgári és politikai valamint a gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya, a népiértés minden fajtájának tiltásáról szóló egyezségokmány, a gyermekek jogairól szóló egyezmény stb.), részben 1993 óta immár önálló államként csatlakozott hozzájuk (például emberi jogok európai egyezménye, a nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezmény). Szlovákia kétoldalú nemzetközi szerződésekben vállalt kötelezettségei közül legjelentősebb a jószomszédi kapcsolatokról és a baráti együttműködésről Magyarország és Szlovákia között 1995. március 19-én megkötött szerződés (az úgynevezett alapszerződés). Szlovákia – néhány erre utaló ígérete ellenére – máig nem csatlakozott a kisebbségek nyelvhasználati jogai szempontjából releváns nemzetközi jogi egyezményekhez, köztük a regionális és kisebbségi nyelvek európai kartájához.

Az 1989. november 17. utáni politikai változásoktól napjainkig három alkotmányos szintű norma szabályozta a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok nyelvhasználati jogait Szlovákiában. A nemzetiségek jogállásáról szóló 144/1968. Tt. számú alkotmánytörvény¹⁰ (3. cikkely), melyet a demokratikus változásokat tükröző emberi jogok és alapvető szabadságjogok kartája 23/1991. Tt. sz. (3., 24. és 25.¹¹ cikkely) követte, majd a Szlovák Köztársaság jelenleg is hatályos alkotmánya Tt. 460/1992. sz. alatt¹² [6. cikkely. (2), 33. és 34. cikkely].

Mindhárom alkotmányos norma – bár eltérő módon és különböző garanciákkal¹³ –, tartalmazza többek között a nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok jogát az anyanyelvükön való művelődésre,

anyanyelvük hivatalos kapcsolatokban való használatára, valamint az információk anyanyelvükön való terjesztésére és befogadására.

Ugyanebben az időszakban elfogadták a szlovák nyelv használatára vonatkozó két általános nyelvtörvényt, valamint a néhány részterületet szabályzó nyelvhasználati törvényt.

Az 1989-es változások után a szlovákiai magyar pártok a 144/1968. Tt. számú alkotmánytörvény végrehajtását célozva törvény megalkotását javasolták a nyelvhasználat szabályozására is. Ez ellen léptek fel a szlovák nacionalisták a Matica Slovenská és a Szlovák Nemzeti Párt vezetésével. Törvénytervezetet terjesztettek be a „Szlovákiában szlovákul” jelszó jegyében, s 1990 októberében tömegtüntetéseket szerveztek a nyelvhasználatért folyó küzdelem túlmutató politikai célokért¹⁴.

Ekkor született meg a hivatalos nyelvről szóló 428/1990. Tt. számú törvény¹⁵, mely bár elvetette a kisebbségek nyelvhasználati jogának teljes tiltását, korlátozta a kisebbségek nyelvhasználatát a hivatalos kapcsolatokban. Több vonatkozásban diszkriminatív jellegű és pontatlan volt, így nem járult hozzá a jogbiztonság kialakulásához. Bár a nemzeti kisebbségeknek bizonyos feltételek mellett lehetővé tette, hogy a hivatalos érintkezések során használják anyanyelvüket, ez elmaradt a hatályos alkotmányos szabályozás ugyanezt jogként biztosító szintjétől. A törvény megszorításaira jellemző példa a kisebbségek hivatalos nyelvhasználatát szabályozó 6. cikkely 2. bekezdése, mely szerint: „*Ha a nemzeti kisebbség tagjai¹⁶ egy városban vagy községben legalább a lakosság 20 százalékát alkotják, az ilyen városokban és községekben a hivatalos érintkezésben saját nyelvüket használhatják. Ha az ilyen városokban vagy községekben a hivatalos érintkezésben olyan polgár vesz részt, aki a nemzeti kisebbségnek nem tagja, az eljárás a hivatalos nyelven folyik. Az állami szervek és a községi önkormányzati szervek dolgozói nem kötelesek a nemzeti kisebbség nyelvét ismerni és használni. A közokiratokat és az iratokat a hivatalos nyelven állítják ki.*”

Szlovákia önállósodása után elsősorban a külföldi nyomás¹⁷, illetve a rövid ideig tartó kedvező belpolitikai változás¹⁸ eredményeként három, a kisebbségek nyelvhasználati jogait pozitívan szabályozó résztörvény született: a vezeték- és keresztnévéről¹⁹, az anyakönyvekről²⁰ és 191/1994. Tt. számú táblatörvény²¹. Az első kettő az úgynevezett névháborút szándékozott lezárni, s többek között például lehetővé tette a nem szlovák női vezetéknevek -ová toldalék nélküli anyakönyveztetését, a harmadik az úgynevezett táblaháború végére akart pontot tenni azzal,

hogy négyéves helységnévtábla döntögetés és újraállítás után szabályozta a helységnevek kisebbségek nyelvén történő megjelölésének jogi keretét.

Az 1994. októberi választások nyomán hatalomra került harmadik Mečiar-kormányban helyet kapott a szlovák nyelv kizárólagos hivatalos használatát rögzítő törvényjavaslat egyik 1990-es kezdeményezője, a Szlovák Nemzeti Párt is (ők kapták például az oktatásügyi tárcát). A kormány már programjában²² jelezte, hogy újabb törvényben, immár államnyelvként kívánja szabályozni a szlovák nyelv használatát. Ugyanakkor a kormányprogramban célként meghirdetett euroatlanti orientáció, az Európai Unióhoz, illetve NATO-hoz való csatlakozás érdekében került sor a magyar–szlovák alapszerződés 1995. márciusi aláírására.

Az alapszerződés aláírásával Szlovákia vállalta, hogy a területén élő nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak és kötelezettségeinek szabályozásában az Európa Tanácsnak a nemzeti kisebbségek védelméről elfogadott, és Szlovákia által is ratifikált keretegyezménye értelmében jár el, s jogi kötelezettségként alkalmazza az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet koppenhágai találkozójának

1990. június 29-én kelt dokumentumát, az Egyesült Nemzetek Szervezetének 47/135. számú a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól szóló nyilatkozatát és az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 1201(1993) számú ajánlását²³. Az alapszerződés részletesen szabályozza „a magyar kisebbségben élő személyek” nyelvhasználati jogait,

mikor kijelenti, hogy „egyénilag és csoportjuk tagjaival közösen joguk van szóban és írásban, a magán- és a közéletben szabadon használni anyanyelvüket. Joguk van továbbá a belső jogrenddel és a két Szerződő Fél által vállalt nemzetközi kötelezettségekkel megegyezően használni anyanyelvüket a hivatalokkal való kapcsolatokban, beleértve a közigazgatást és a bírósági eljárást, anyanyelven feltüntetni azon települések neveit, ahol élnek, az utcák és egyéb közterületek neveit, helyrajzi adatokat, feliratokat és közterületi információkat, bejegyezni és használni kereszt- és vezetékneveiket ezen a nyelven, joguk van a nevelési-oktatási rendszer keretén belül adekvát lehetőségre anyanyelvük oktatására – a hivatalos nyelv oktatásának vagy az azon való oktatásnak a sérelme nélkül –, s ugyanúgy joguk van diszkriminációmentesen hozzájutni a nyilvános tömegtájékoztatási eszközökhöz, valamint saját tömegtájékoztatási eszközökhöz. A Szerződő Felek az általuk vállalt nemzetközi kötelezettségekkel összhangban

megtesznek minden szükséges jogi, adminisztratív és egyéb intézkedést a felsorolt jogok érvényesítése érdekében, amennyiben belső joguk ezekről még nem rendelkezik.”²⁴

Szlovákia csatlakozott a szerződések jogáról szóló bécsi egyezményhez, mely a 18. cikkelyben rögzíti a szerződés tárgyának és céljának a hatályba lépés előtti meghíúsításától való tartózkodás kötelezettségét²⁵.

A szlovák kormány jogértelmezése szerint a belső jogrendben az alapszerződés ratifikálása előtt szükséges olyan változásokat eszközölni, olyan törvényeket alkotni, melyek kivesszik az alapszerződés kisebbségek jogait szabályozó részének „még megfogát”, és lehetetlenné teszik a „visszaélés” lehetőségét például az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1201(1993) ajánlásával összefüggésben. Ezt vetítette előre a közvetlenül az alapszerződés aláírása előtt a magyar félnek átnyújtott fenntartások megfogalmazása, mely elsősorban az 1201-es ajánlás értelmezéséről, az autonómia és a kollektív jogok bármely formájának elutasításáról szolt. Az alapszerződés ratifikációja előtt a kormány, elsősorban a Szlovák Nemzeti Párt kezdeményezésére, néhány, a kisebbségek jogainak korlátozására is irányuló törvényjavaslatot terjesztett elő, mint például a köztársaság védelméről szóló törvény (a büntetőtörvénykönyv módosításának formájában), a területi közigazgatási felosztásról szóló törvény, vagy az alapítványokról szóló törvény. A kisebbségek mindennapi életét legközvetlenebbül érintő törvényjavaslat azonban a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa, a szlovák parlament által 1995. november 15-én elfogadott, az államnyelvről szóló törvény²⁶ (a továbbiakban: nyelvtörvény) volt.

AZ ÁLLAMNYELVTÖRVÉNY ELFOGADÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI

A szlovák kormány azon szándéka, hogy az alapszerződés ratifikációja előtt fogadjon el minden korlátozó törvényt a nemzeti kisebbségek jogállásával kapcsolatban, a nemzetközi jogi kötelezettségek sajátos értelmezésének számít, különösen a szlovák alkotmány 11. cikkelyének ismeretében. Az államnyelvtörvény elfogadása előtt több nemzetközi szervezet (Európa Tanács, EBESZ Nemzeti Kisebbségek Főbiztosa, az EU), és állam (például az Egyesült Államok kormánya) egyértelmű aggodalmának adott hangot a demokrácia elveinek megsértése mellett a kisebbségek nyelvi jogainak korlátozása miatt is.

ANNÁL MEGLEPŐBB VOLT
A DU ÉS A DBP KÉPVISELŐ-
INEK TÁMOGATÓ SZAVA-
ZATA, ÍGY A KORMÁNY-
KOALÍCIÓ JAVASLATA 108
VOKSOT KAPOTT, 30-CAL
TÖBBET, MINT AMIT SA-
JÁT SORAIBÓL BIZO-
NYOSSÁGGAL VÁRHATOTT.

A nyelvtörvény tárgyalása előtt a parlament alelnöke, Augustín Húska felolvasta az Európa Parlament szocialista és liberális frakciójának Szlovákiával kapcsolatos közös határozati javaslatát, amelyben aggályait fejezték ki a demokrácia veszélyeztetése miatt, aláhúзва, hogy az Európa Parlamentet „komolyan nyugtalanítja az államnyelvről szóló törvény, mely a lakosság 11 százalékát, akik a magyart anyanyelvüként beszélik, a hivatalos érintkezésben és a közélet nagy részében megfosztja nyelve használatának jogától”²⁷. A dokumentum továbbá „kö-

veteli, hogy a szlovák kormány tartsa tiszteletben Szlovákia alkotmányát és a kisebbségek jogaival kapcsolatos nemzetközi kötelezettségvállalásokat, és vonja vissza az államnyelvről szóló törvényt”²⁸. Figyelmezteti a szlovák kormányt, „ha folytatja azt a politikát, mely nem tartja tiszteletben a demokráciát, az emberi és kisebbségi jogokat, szükségessé válik

az Európai Unió pozsonyi irodájának bezárása és a Társulási szerződés alapján futó segély- és együttműködési programok befejezése”²⁹.

A határozati javaslatok felolvasása után Húska fel szólította a képviselőket, hogy szuverén állam képviselőiként szavazzanak. A szlovák parlament tehát az EP képviselői részéről érkezett figyelmeztetés tudatában döntött, s a képviselők először vállalták álláspontjukat ilyen nyíltan egy olyan európai szervezettel szemben, amelynek Szlovákia a hivatalos nyilatkozatok és a kormányprogram szerint tagjává kíván válni.

A magyar koalíció korábbi javaslatait, melyek szerint: 1.) az államnyelvtörvényről szóló vitát halasszák el a magyar–szlovák alapszerződés ratifikálása utáni időre, 2.) terjesszenek be egyidejűleg a kisebbségek hivatalos nyelvhasználatát szabályozó törvénytervezetet, és 3.) Szlovákia csatlakozzon a regionális és kisebbségi nyelvek európai kartájához, elvetették, ahogy minden egyes további módosító vagy kiegészítő javaslatukat is. Az ellenzék bírálata ellenére csupán a kereszténydemokrata mozgalom képviselői tartózkodtak, a magyar koalíció előre tudható 17 ellenszavazata mellett egy demokrata uniós (DU) és egy, a Demokratikus Baloldal Pártjához (DBP) tartozó képviselő voksolt nemmel. Annál meglepőbb volt a DU és a DBP képviselőinek támogató szavazata, így a kormánykoalíció javaslata 108 voksot kapott, 30-cal többet, mint amit saját soraiból bizonyossággal várhattott. Mečiarnak sikerült tehát ismét megosztani az ellenzékkel, annak ellenére, hogy a Liberális Internacionáléba igyekvő DU, valamint a Szocialista Internacionáléba igyekvő DBP szavazatai ellentmondanak

meghirdetett külpolitikai irányultságuknak és hirdett értékeiknek. Nem vállalták azonban, hogy a kormánykoalíció befolyása alatt álló tömegtájékoztató eszközök nemzetárulóknak kiáltás ki őket, bár az elfogadott törvényt közülük is sokan rossznak tartják. Ennek ellensúlyozására javasolni fogják a nemzeti kisebbségek nyelvének védelméről szóló törvény mielőbbi elfogadását és az Európai regionális és kisebbségi nyelvekről szóló kárta-hoz való csatlakozást. Bírálataik, hozzászólásaik, valamint a törvény lényegét nem érintő változtatások után ellentmondásos volt mindkét ellenzéki párt viselkedése,

A nyelvtörvény azon túl, hogy politikai eszközként a centralizált nemzetállam kialakítását szolgálja, hozzájárult az ellenzék belső megosztásához, s egyben olyan aktuális politikai célokra is felhasználható volt, mint Mečiar és a köztársasági elnök közötti konfliktus élezése. Amennyiben a köztársasági elnök nem írja alá az elfogadott nyelvtörvényt, és visszaküldi a parlamentnek újratárgyalásra, javaslatának támogatásában már nehezen számíthatott volna az eddig őt támogató DU és DBP szavazataira. Ebben az esetben a köztársasági elnök kiváló alkalmat adott volna a jelenlegi kormánykoalíciónak egy újabb ellene irányuló támadás indítására. Az elnök ezt az egyre csökkenő belső mozgástérben, kinevezési és egyéb alkotmányos jogainak fokozatos korlátozása, költségvetési ellehetetlenítése és az egyre élesedő média-támadások közepette nem merte vállalni. Az elnöki aláírás bejelentésekor szövegíróje kijelentette, hogy Kováč a törvényt „szükségesnek és fontosnak” tartja, s a szlovák nyelv államnyelvként történő meghatározását tartalmazó alkotmányos rendelkezés végrehajtását látja benne. Az elnök a Magyar Koalíció kérése és a kisebbségi nyelvhasználatról szóló törvény hiánya ellenére írta alá a törvényt, mivel Mečiar megígérte neki, hogy a közeljövőben a parlamentben beterjesztik a kisebbségek nyelvhasználatát szabályozó törvényt. Az ellenzéki Kereszténydemokrata Mozgalom alelnöke, Miklosko ugyanakkor egyet nem értésének adott hangot az elnök aláírása miatt, rossznak minősítve az elfogadott nyelvtörvényt. Az elnöki szövegíróje leszögezte, ha a kormány nem tartja be ígéretét az említett kisebbségi nyelvtörvény betérjesztése ügyében, és a kisebbségek jogai csorbulnak az államnyelvtörvény következtében, az elnök az Alkotmánybírósághoz fordul, és kéri az államnyelvről szóló törvény alkotmányossági vizsgálatát. A valóság azonban az, hogy miközben az elnök feladata az alkotmányosság védelme, a törvény aláírásával az alkotmányosság szenvedett csorbát, az elnök pedig ehhez hallgatólagosan segédkezett.

AZ ELNÖK FELADATA AZ ALKOTMÁNYOSSÁG VÉDELME, A TÖRVÉNY ALÁÍRÁSÁVAL AZ ALKOTMÁNYOSSÁG SZENVEDETT CSORBÁT, AZ ELNÖK PEDIG EHHEZ HALLGATÓLAGOSAN SEGÉDKEZETT.

A szlovák kormány az államnyelvtörvény elfogadását követő magyar kormányzati aggályokra a belügyekbe történő beavatkozás vádjával válaszolt³⁰, eltekintve a Szlovákia által aláírt és megerősített keretegyezmény 1. cikkelyével, mely szerint „a nemzeti kisebbségek és az ezen kisebbségekhez tartozó személyek jogainak és szabadságainak védelme az emberi jogok nemzetközi védelmének szerves részét képezi, és mint ilyen a nemzetközi együttműködés keretében tartozik”. Az EBESZ Nemzeti Kisebbségek Főbiztosa legközelebbi szlovákiai látogatását követő levelében a nyelvtörvénnyel kapcsolatban alkotmányossági aggályainak is hangot adott³¹. Az Európai Unió Bizottságának Szlovákiáról szóló ország-jelentésében is rámutattak az államnyelvtörvénnyel összefüggésben a kisebbségi nyelvhasználatról szóló törvény hiányára.

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGHOZ BENYÚJTOTT INDÍTVÁNY ISMERTETÉSE

Az államnyelvtörvény kisebbségi nyelvhasználatot érintő negatív következményeinek orvoslása érdekében a Magyar Koalíció³² alapvetően két irányba lépett. Egyrészt a államnyelvről szóló törvény egyes rendelkezéseinek alkotmányellenessége miatt az ügyben alkotmánybírósági vizsgálatot kezdeményezett, másrészt kidolgozta és a parlament elé terjesztette a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok nyelveinek használatáról szóló törvénytervezetet az alkotmány 6. cikkely 2. bekezdésének végrehajtása érdekében³³. Az utóbbit – többszöri interpelláció ellenére – a parlament a mai napig nem tűzte napirendre³⁴.

Mivel a köztársasági elnök nem tartotta szükségesnek, hogy maga forduljon az Alkotmánybírósághoz az államnyelvtörvény egyes rendelkezéseinek alkotmányellenessége miatt³⁵, az indítvány benyújtásához legalább 30 parlamenti képviselő támogatására volt szükség. A Magyar Koalíció 17 parlamenti képviselője mellett alapvetően a Kereszténydemokrata Mozgalom képviselőinek támogatására lehetett számítani, akik az ellenzéki szlovák politikusok közül egységesen nem szavazták meg a nyelvtörvényt³⁶. A Magyar Koalíción belüli, majd a Kereszténydemokrata Mozgalommal folytatott egyeztetések eredményeként született meg az indítvány, melyet végül 33 parlamenti képviselő 1996. május 27-én terjesztett az alkotmánybírósághoz³⁷. Az alkotmánybíróság 1996. július 17-én plenáris ülésén hozott előzetes tárgyalásán az indítványt további tárgyalásra elfogadta, de az indítványozók

sürgősségre vonatkozó javaslatát figyelmen kívül hagyta. Az indítványozók a sürgősségi eljárást arra hivatkozva kérték, hogy a vitatott törvény alapvető emberi jogokat érint, és a lakosság jelentős részére, különösen a nemzetiségi kisebbségek, etnikai csoportok tagjaira hatással van³⁸, s részben már hatályos, részben 1997. január 1-jén lép hatályba.³⁹ Az indítványozók 1996. július 4-én jogi képviselőjük útján az indítványt kiegészítették és pontosították. Az ügyben 1997. augusztus 26-án szóbeli tárgyalást is tartottak.

Az indítvány nem a törvény egészét, csupán egyes rendelkezéseinek alkotmányellenességét, valamint három nemzetközi jogi egyezmény: a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló nemzetközi egyezmény (1965), a gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya (1966), valamint a polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya (1966) egyes cikkelyeinek megsértését kifogásolta.

Az Alkotmány szerint azok az emberi jogokról és szabadságjogokról szóló nemzetközi szerződések, amelyeket Szlovákia ratifikált, és a törvény által megállapított módon kihirdetett, az ország törvényeivel szemben elsőbbséget élveznek, amennyiben az alkotmányos jogok és szabadságjogok bővebb terjedelmét biztosítják (11. cikkely). A Törvénytárról szóló Tt. 1/1993. számú törvény szabályozza a nemzetközi szerződések Törvénytárban történő kihirdetésének módját, mely szerint a nemzetközi szerződéseket a Törvénytárban való megjelentetéssel teszik közzé oly módon, hogy a Külügyminisztérium tájékoztatást jelentet meg a nemzetközi szerződés aláírásáról, mely tartalmazza annak teljes szövegét és a végrehajtáshoz szükséges információkat. Azokat a nemzetközi szerződéseket, amelyek Szlovákiára nézve kötelezőek, amennyiben tartalmuk természetes és jogi személyek jogállását vagy jogos érdekeit érinti, szintén a Törvénytárban teszik közzé.

Az indítvány alkotmánybírók elé terjesztésének időpontjában, 1996. május 22-én, a magyar–szlovák alapszerződés⁴⁰ a ratifikációs okmányok cseréjét követően, 1996. május 15-én – már hatályba lépett. A Külügyminisztérium az alapszerződés aláírásáról szóló tájékoztatást a szerződés szövegével együtt csaknem egy évvel később, 1997. április 24-én jelentette meg a Törvénytárban⁴¹. Felmerül néhány kérdés a nemzetközi jog és a belső jog viszonyával összefüggésben:

– Hogyan kell viszonyulni alkotmányossági szempontból az adott nemzetközi szerződéshez a nemzet-

közi jog értelmében már hatályos nemzetközi szerződés és az alkotmánynak az emberi jogi nemzetközi kötelezettségek és a belső jog viszonyát rendező, általános szabálya alapján?

– Az indítványozók hivatkozhattak-e a magyar–szlovák alapszerződés egyes rendelkezéseinek megsértésére az alkotmány 11. cikkelye alapján az indítvány beadásának időpontjában, illetve kiegészítettek-e azt erre hivatkozva a későbbiekben?

– Milyen jelentőséggel bírt alkotmányossági szempontból az államnyelvről szóló törvény elfogadása az alapszerződés aláírása után és hatályba lépése előtt,

a benne szereplő nemzetközi politikai, jogi kötelezettségek jogi kötelezettségként történő vállalása mellett?

A szerződések jogáról szóló bécsi egyezmény 27. cikkelye szerint az állam nem hivatkozhat belső jogának rendelkezéseire annak igazolásául, hogy elmulasztotta valamely szerződésből folyó kötelezettségének teljesítését. Az államok ugyanakkor szabadon választhatják meg a nemzetközi jog

és a belső jog közötti összhang megteremtésének módzatait⁴². Az alkotmány 11. cikkelye két feltételhez (a ratifikáláshoz és a törvény által előírt módon történő kihirdetéshez) köti, hogy az emberi jogokról és alapvető szabadságjogokról szóló nemzetközi szerződések az állam törvényeivel szemben elsőbbséget élvezzenek. Az indítvány betervezésének időpontjában csak az egyik (a ratifikáció) teljesült. A törvény által előírt módon történő kihirdetésre csaknem egy évvel később, de még a határozathozatal és a szóbeli tárgyalás előtt került sor. Ebben az esetben az alapszerződésben foglaltakat elsősorban a másik szerződő fél, a magyar kormány kérhette volna számon a nemzetközi jog értelmében, ám az alkotmányjog által kínált lehetőséggel az indítvány benyújtásának időpontjában az egyik feltétel híján nem élhetett. Az indítványozók a beadvány elkészítésének pillanatában az alkotmány szerint nem hivatkozhattak az alapszerződésre. Nem tudni, hogy a törvénytárban történő kihirdetés után miért nem egészítették ki az indítványt, ebben valószínűleg szerepet játszottak a szélesebb politikai kompromisszum elérésével kapcsolatban felmerülő gondok.

Az alapszerződés a 15. cikkely g) pontjában szabályozza a magyarországi szlovák, illetve a szlovákiai magyar kisebbséghez tartozó személyek nyelvi jogait, 4. bekezdésében pedig többek között tartalmazza azt a kötelezettségvállalást, mely szerint a Szerződő Felek kijelentik, hogy a területükön élő nemzeti ki-

sebbségekhez tartozó személyek jogainak és kötelezettségeinek szabályozásában az Európa Tanácsnak a nemzeti kisebbségek védelméről elfogadott keret-egyezményét alkalmazzák, attól a dátumtól kezdve, amikor a jelen szerződést és a fent említett keret-egyezményt a szerződő felek országaiban megerősítik⁴³. Az idézett megállapodás szól arról is, hogy a magyarországi szlovák, illetve a szlovákiai magyar kisebbséghez tartozó személyek jogainak védelme érdekében az ENSZ Nyilatkozatban, az EBEÉ koppenhágai dokumentumában, valamint az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1201(1993) ajánlásában rögzített normákat és politikai kötelezettségeket jogi kötelezettségként alkalmazzák⁴⁴.

Az indítvány – és így az alkotmánybíróság határozata – sem hivatkozott olyan nemzetközi jogi kötelezettségre, mint a magyar–szlovák alapszerződés, a gyermekek jogairól szóló egyezmény, vagy az emberi jogok európai egyezségokmánya.⁴⁵

Az indítvány 11 pontba csoportosítva a törvény 13. cikkelyéből hét cikkely, vagy részei, valamint a preambulum alkotmányosságát, illetve nemzetközi szerződéssel való összhangját vitatta. Ezek a bevezető rendelkezésekkel, az államnyelvvél és védelmével, az államnyelv hivatali érintkezésben, oktatásban, illetve gazdaságban, szolgáltatásokban, egészségügyben történő használatával, valamint a hatályon kívül helyezéssel kapcsolatos cikkelyeket érintették.

Az indítvány nem érintette a nyelvtörvény többi részét, amely az államnyelv tömegtájékoztatási eszközökben, kulturális rendezvényeken és nyilvános összejöveteleken, fegyveres testületekben, tűzoltóságnál, valamint a bírósági és közigazgatási eljárásban történő használatáról szól, illetve a felügyeletet, a bíróságokat szabályozza. Nem emeltek kifogást az átmeneti és a közös rendelkezések, valamint a hatálybalépést szabályozó cikkely ellen sem.

Az indítványozók javasolták, hogy a bíróság a következő rendelkezések alkotmányellenességét, illetve a nemzetközi szerződéssel vállalt kötelezettségek megsértését állapítsa meg:

1. a preambulum azon részei, melyek a szlovák nyelvet Szlovákia szuverenitásának kifejezőjeként, illetve az állampolgárok közötti általános érintkezés eszközeként tüntetik fel, mely a Szlovák Köztársaság területén szavatolja szabadságukat és jogegyenlőségüket, ellentétesek az alkotmány 1., 2. cikkely 2. bekezdésével, a 12. cikkely 1., illetve a 12. cikkely 2. bekezdésével.

2. az 1. cikkely 2. bekezdése, mely szerint az államnyelv elsőbbséget élvez az állam területén használt többi nyelvvel szemben, nincs összhangban az alkotmány 11. cikkelyével, a 12. cikkely 1. és 2. bekezdésével, valamint a faji megkülönböztetés vala-

mennyi formájának kiküszöböléséről szóló nemzetközi egyezmény 1. cikkely 1. bekezdés és 2. cikkely 1. bekezdés a) és c) pontjával.

3. az 1. cikkely 3. bekezdése második mondata, mely szerint a liturgikus nyelvek használatát az egyházak és a vallási közösségek előírásai szabályozzák, nincs összhangban az alkotmány 123. cikkelyével, amely értelmében a minisztériumok és az államigazgatás más szervei a törvények alapján és az általuk megszabott keretben általánosan kötelező jogszabályokat adhatnak ki, ha erre a törvény felhatalmazza őket. Az indítványozók érvelése szerint nyilvánvaló, hogy az egyházak és a vallási közösségek nem államigazgatási szervek, s az alkotmány nem tesz lehetővé semmilyen felhatalmazást arra, hogy normát alkotsonak.

4. a 2. cikkely 2. bekezdése, mely szerint az államnyelv törvénybe foglalt formáját a kulturális minisztérium hirdeti ki, ellentétes az alkotmány 123. cikkelyével, mivel a törvény nem hatalmazza fel a minisztériumot általános érvényű jogszabály kiadására.

5. a 3. cikkely 1. bekezdése, mely szerint a közjogi szervek hatásköreik gyakorlása során kötelesek az államnyelvet használni, nincs összhangban az alkotmány 33. cikkelyével, a 34. cikkely 2. bekezdés b) pontjával, a 35. cikkely 1. és 3. bekezdésével, 36. cikkely b) pontjával és a 11. cikkellyel, valamint a gazdasági, kulturális és szociális jogok nemzetközi egyezségokmánya 2. cikkely 2. bekezdésével, a 4. és a 6. cikkelyével, valamint a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló nemzetközi egyezmény 5. cikkely c) és i) pontjával.

6. a 3. cikkely 2. bekezdése, mely szerint a közjogi szervek alkalmazottai és tisztségviselői, a közlekedési és távközlési alkalmazottak, valamint a fegyveres erők, a fegyveres biztonsági testületek, más fegyveres testületek és a tűzoltó testületek tagjai az államnyelvet használják a hivatalos érintkezésben, illetve a 3. cikkely 3. bekezdés b) és e) pontja, mely szerint a közjogi szervek tanácskozásiakat az állam nyelvén folytatják, s így vezetik a községi krónikákat is, az esetleges más nyelvű változat pedig csak az államnyelven íródott szöveg fordítása lehet, nincs összhangban az alkotmány 1., 67. és 69. cikkelyével.

7. a 3. cikkely 4. bekezdése (a közjogi szervek és az általuk létrehozott szervezetek az államnyelvet kötelesek használni minden tájékoztatási rendszerben és az egymás közötti érintkezésükben), 5. bekezdése (az állampolgárok a közjogi szervekhez írásbeli beadványaikat csak az államnyelven nyújthatják be), valamint 6. bekezdése (minden állampolgárnak jogában áll, hogy utónevét és vezetéknevét a szlovák helyesírási szabályok szerint díjmentesen megváltoztassa) nincs összhangban az alkotmány 34. cikkely 2.

bekezdés b) pontjával és az alkotmány 11. cikkelyével.

8. a 4. cikkely 3. bekezdése (a teljes pedagógiai dokumentációt államnyelven vezetik) és 4. bekezdése (államnyelven adják ki a nevelésben és oktatásban használt tankönyveket és oktatási szövegeket, a nemzeti kisebbségek, az etnikai csoportok nyelvén és más idegen nyelveken használt tankönyvek kivételével) nincs összhangban az alkotmány 13. cikkely 2. bekezdés, 26. cikkely 2. bekezdésével és a 34. cikkely 2. bekezdés a) pontjával.

9. az 5. cikkely 2., 3., 4., 5., 6. és 7. bekezdése – a 12 évesnél fiatalabb gyermekeknek szóló más nyelvű audiovizuális alkotásokat államnyelvre kell szinkronizálni; a rádió- és televíziós adások üzemeltetői, a bemondók, a műsorvezetők, és a szerkesztők kötelesek az adásban az államnyelvet használni; a regionális vagy helyi televízió- és rádióállomások műsoraikat alapvetően az állam nyelvén közvetítik. Más nyelvet az adott műsornak az államnyelven történő közvetítése előtt és után használhatnak; az időszakos és az alkalmilag megjelenő kiadványok államnyelven jelennek meg. A más nyelvű sajtótermékek kiadását külön előírás szabályozza. A lakosságnak szóló alkalmi sajtótermékeket, a képtárak, a múzeumok, a könyvtárak katalógusait, a mozik, színházak, koncertek és más kulturális rendezvények műsorait államnyelven adják ki, de szükség esetén más nyelvekre is lefordíthatják. A kulturális, valamint a nevelési és oktatási rendezvényeket államnyelven, vagy olyan más nyelven tartják, amely teljesíti az államnyelv szempontjából az alapvető közérthetőség követelményét. Kivételt képeznek a nemzetiségi kisebbségek és etnikai csoportok, a vendégszereplő külföldi művészek kulturális rendezvényei, és az eredeti szövegű zeneművek. A programok levezetésének (konferálásának) kísérőszövege először államnyelven hangzik el – nincs összhangban az alkotmány 24. cikkely 1. bekezdésével, a 26. cikkely 2. és 4. bekezdésével és a 11. cikkellyel, valamint a polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya 19. cikkelyével.

10. a 8. cikkely 3., 5. és 6. bekezdése – (3) A pénzügyi és a műszaki dokumentációt, a szlovák műszaki normákat, a társulások, az egyletek, a politikai pártok és mozgalmak, a kereskedelmi társaságok alapszabályait államnyelven készítik el. (5) A közjogi szerv a kötelmi viszonyokat szabályzó szerződésekkel kapcsolatban lefolytatott eljárásaiban csak az államnyelven készült változataikat ismeri el. (6) A nyilvánosság tájékoztatását szolgáló minden fel-

iratot, reklámot és közleményt államnyelven kell felüntetni, főleg az üzletekben, a sportlétesítményeken, a vendéglátóhelyeken, az utcákon, az utak mentén és fölött, a repülőtereken, az autóbuzsmegállókban és a vasútállomásokon, a vasúti kocsikban és a tömegközlekedési eszközökön. Ezek más nyelvre is lefordíthatóak, de a más nyelvű szövegek csak az azonos tartalmú államnyelven készült szövegek után következnek – nincs összhangban az alkotmány 11. cikkelyével, a 26. cikkely 2. bekezdésével, a 29. cikkely 3. bekezdésével.

11. a 12. cikkely, mely hatályon kívül helyezi a hivatalos nyelvről szóló 428/1990 Tt. számú törvényt, nincs összhangban az alkotmány 12. cikkely 1. és 34. cikkely 2. bekezdésével.⁴⁶

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI HATÁROZAT FŐ JOGI ÉRVEI

A SZAB 1997. szeptember 9-én hirdette ki határozatát, melyben az indítványban alkotmányossági kifogással illetett nyelvtörvényi rendelkezések közül csupán a 3. cikkely 5. bekezdését és 12. cikkelyét találta alkotmányellenesnek. Eszerint az a rendelkezés, mely alapján az állampolgárok közjogi szervekhez írásbeli beadványaikat államnyelven nyújtják be – a Szlovák Köztársaság hivatalos nyelvről szóló törvény hatályon kívül helyezésével együtt (mely megengedte a kisebbségek nyelvének használatát azokon a településeken, ahol arányszámuk meghaladja a lakosság 20%-át) –, nincs összhangban az alkotmány 34. cikkely 2. bekezdés b) pontjával, mely biztosítja a nemzetiségi kisebbségekhez és etnikai csoportokhoz tartozó személyek számára a hivatalos érintkezésben saját nyelvük használatának a jogát. A SZAB az indítvány többi pontját nem tartotta alkotmányellenesnek.

Ezenkívül a SZAB szerint nem lehet addig bírságot kiróni a nyelvtörvény 10. cikkelye alapján – összefüggésben a 11. cikkely 4. bekezdésével, mely feljogosítja a kulturális minisztériumot arra, hogy a hatáskörén kívüli személyeket is bírságozhasson –, amíg azok a szabályok, amelyek megsértését a kulturális minisztérium bírsággal szankcionálhatja, nem jelennek meg általánosan kötelező jogszabály formájában.

A SZAB-határozat indokolásának első része tartalmazza a képviselők indítványának fő pontjait, a parlament írásbeli véleményét az indítványról⁴⁷, valamint a Kulturális Minisztérium írásbeli állásfoglalását⁴⁸. Az indokolás második része

6. cikkely (1) A Szlovák Köztársaság területén a szlovák nyelv államnyelv.

(2) Az államnyelvtől eltérő más nyelvek használatát a hivatalos érintkezésben törvény szabályozza.

(A Szlovák Köztársaság
Alkotmánya)

12 pontban összefoglalja a SZAB-nak az indítvány egyes pontjaira vonatkozó jogi érvelését. Az indítvány a nyelvtörvény huszonhat rendelkezését kifogásolta alkotmányossági szempontból, terjedelmi okokból ehelyütt csak a határozat néhány fontosabb megállapításával tudunk foglalkozni, így: a preambulumban, az államnyelvvél és védelmével, kodifikációjával, a hivatalos érintkezésben történő használatával, valamint a nemzetközi szerződésben vállalt kötelezettségek és a belső jog viszonyával kapcsolatos alkotmánybíróági érvekkel. Ismertetjük az alkotmányellenesnek talált rendelkezésekkel kapcsolatos érvelést is.

A parlament írásbeli véleménye a nyelvtörvény indoklásának értelmezésével és a törvényhozó egyes cikkelyekkel kapcsolatos szándékának ismertetésével foglalkozik. Az államnyelvvél az állam területén használt többi nyelvvél szembeni elsőbbségével összefüggésben (1. cikkely 2. bekezdése) kijelenti, hogy ennek szigorát a törvény enyhíti, amikor ugyan az államnyelv használatát előnybe helyezi, de nem zárja ki a nemzetiségi kisebbségek nyelvhasználatát, amit részben más törvények szabályoznak⁴⁹.

Az államnyelv hivatalos érintkezésben történő használatát szabályzó 3. cikkelyhez a parlament megjegyzi: „Az állami szervek és állami szervezetek az ‘ami nem megengedett, az tilos’ elv szerint működnek”⁵⁰. Az államapparátus működésének ez az alapvető elve következetesen tükröződik ebben a rendelkezésben. Az államnyelv hivatalos érintkezésben történő használata más közigazgatási szervek, köztük az önkormányzatok által explicit módon a nyelvnek mint a polgárok általános érintkezési eszköze használatának szükségességéből van levezetve.”⁵¹

A parlament a nyelvtörvény 3. cikkelyének 5. bekezdésével összefüggésben, amely az állampolgárok közigazgatási szervekhez irányuló írásbeli beadványait szabályozza, megállapítja „Annak érdekében, hogy az állampolgár a Szlovák Köztársaság egész területén érvényesíthesse jogait közigazgatási szervnek szánt írásos beadvány útján, írásos beadványát a Szlovák Köztársaság államnyelvvél kell elkészítenie.” Az államnyelv oktatásügyben történő használatával összefüggésben a parlament kijelenti: „Az egész államnyelvről szóló törvény a többségi elven nyugszik, mely úgy értelmezendő, mint az államalkotó nemzet joga az államnyelv használata feltételeinek szabályozásához.”⁵²

A kulturális minisztérium állásfoglalásában tájékoztatta az alkotmánybírósgot, hogy a nyelvtörvény 2. cikkely 2. bekezdésével összhangban elkészítette

az államnyelv kodifikált formájáról szóló rendelet tervezetét, melyet nyilatkozat formájában tenne közzé. „...a nyilatkozat csak belső norma lenne, amely nem általános érvényű. A jogi szakértők szerint azonban a Szlovák Köztársaság kulturális minisztériuma kihirdetheti a kodifikált formát, mivel az említett rendelkezés ezt a lehetőséget nem zárja ki.”⁵³

Az alkotmánybírósg határozatában a preambulumban kapcsolatos alkotmányossági kifogásokkal érdemben nem foglalkozott. A SZAB azon törvény „terjedelmének” meghatározásakor, mely az alkotmány 125. cikkely a) pontja értelmében az előtte folyó tárgyalás tárgyát képezheti, a törvényhozó akaratából indult ki, melyet az államnyelvről szóló törvény elfogadásakor kinyilvánított. Ez alapján a SZAB az államnyelvről szóló törvény preambulumban a törvény bevezető mondatának minősítette, amelynek ugyan van jelentősége a törvény tárgyának és céljának tisztázásakor, és segít az értelmezésben is, de megelőzi magát a törvény szövegét. Az államnyelvről szóló törvény szövege alatt a bíróság felfogása szerint a preambulumban bevezető mondatát követő cikkelyezett szövegek (1–13. cikkely) kell érteni. Ez alapján a SZAB nem volt feljogosítva arra, hogy a preambulumban egyes részeit alkotmányosságát vizsgálja, bár a későbbiek során magyarázatában utalt rá (a nyelv mint a szuverenitás kifejezője, egyenlőség méltóságban és jogokban).

A nyelvtörvény szerint az államnyelv elsőbbséget élvez a Szlovák Köztársaság területén használt többi nyelvvél szemben, ennek következtében az indítványozók szerint „olyan állapot jön létre, amikor a többi nyelv szükségszerűen másodrendű helyzetbe kerül, azok a polgárok pedig, akik a szlováktól eltérő nyelven beszélnek, másodrendű, alacsonyabb rangú hátrányosan megkülönböztetett polgárok lesznek”, valamint „ez a rendelkezés kimeríti a faji megkülönböztetés fogalmát is, mivel nemzetiségi alapon megkülönbözteti és előnyben részesíti az embereket azáltal, hogy az egyik nemzet nyelvét előnyben részesíti a többi nemzetiségi kisebbség és etnikai csoport nyelvvél szemben...”

A testület véleménye szerint az említett rendelkezés „elsősorban több nyelv párhuzamos használatát feltételezi a Szlovák Köztársaság területén, és csupán kölcsönös viszonyukat szabályozza úgy, hogy az egyiket közülük (a szlovák nyelvet) államnyelvvé határozza meg, amely ennek következtében ‘előnyt’ élvez a Szlovák Köztársaság területén használt többi nyelvvél szemben”. A nyelvtörvény e rendelkezését

a SZAB véleménye szerint „a preambulum azon részéhez kapcsolva kell értelmezni, mely szerint a szlovák nyelv: egyben a köztársaság polgárainak általános érintkezési eszköze”. Azért, hogy a törvény e célját el lehessen érni, szükséges volt, hogy a törvényi szabályozás azon eseteiben, ahol ezt a célt más nyelv, mint a szlovák révén nem lehetne elérni, élvezzen törvény által megállapított előnyt a Szlovák Köztársaság területén beszélt többi nyelvvel szemben.

Az alkotmánybíróság nem foglalkozott azzal, hogy ez a rendelkezés a nyelvhasználat kizárólagos jellegét erősíti, kérdésessé teszi, s – különösen az államapparátus számára irányadó „ami nem megengedett, az tilos” elvének érvényesítése mellett – lehetséges-e a párhuzamos kisebbségi nyelvhasználat, hiszen a törvény további rendelkezéseinek kizárólagos jellege ennek ellentmond (3.1., 3.2. b, e, 3.4., 3.5., 4.3., 8.5. cikkelyek).

A SZAB további érvelésében a faji megkülönböztetésre vonatkozó alkotmányossági aggályokra tér ki a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló nemzetközi egyezmény (1. cikkely 1. bekezdés, 5. cikkely), a politikai és polgári jogok nemzetközi egyezségokmánya (26. cikkely 2.1. és 27. cikkely) és az alkotmány egyes cikkelyeivel összefüggésben. A SZAB érvelése szerint a nyelvtörvény 1. cikkely 2. bekezdése akkor ütközik az említett rendelkezésekkel, amennyiben ezek „1. szabályoznák a nemzetiségi kisebbségek vagy etnikai csoportok tagjainak jogait és szabadságjogait, beleértve nyelvi jogait is (a kisebbségi nyelv használatának joga), illetve ha 2. a szerződő feleket köteleznék, hogy a területükön élő kisebbségek nyelvhasználatának biztosítása mellett, egyidejűleg valósítsák meg ‘egyenjogúsítását’, és ismerjék el a többségi (hivatalos, illetve állami) nyelvvel” egyenrangú használatát.

A SZAB szerint azonban a két nemzetközi szerződés a szerződő felekre ilyen kötelezettségeket nem ró, mivel nem kötelezi őket arra, hogy „az államon belül egyáltalán ‘jogilag minősítsék’ kisebbségeik nyelvét, illetve meghatározzák viszonyukat (jogállásukat) a többségi (hivatalos, állami) nyelvhez.” A polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya 27. cikkelye elismeri a nemzeti, vallási vagy nyelvi kisebbségek azon jogát, hogy „csoportjuk más tagjaival együttesen ...saját nyelvüket használják”. A SZAB értelmezése szerint a kisebbségek nyelvi jogainak megközelítése ez esetben „a kisebbségi nyelvek

tényleges használatának a biztosítása, azonban függetlenül attól, vajon a nyelvük egyidejűleg valamilyen módon (vagy egyáltalán) ‘jogilag minősített-e’, illetve jogilag szabályozott-e viszonya a többségi nyelvhez. A polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya 27. cikkelye alapján a jog alkalmazásával kapcsolatos hátrányos megkülönböztetésről ezért csak akkor lenne szó, ha a 26. cikkelyben, illetve a 2. cikkely 1. bekezdésében bizonyos kisebbségektől (más nyelvi kisebbségekkel összevetve) megtagadnák ezt a jogot”. Mivel azonban egyik nemzetközi szerződés sem kötelezi a szerződő feleket arra, hogy tegyék lehetővé kisebbségeik nyelvének „egyenrangú” használatát a többségi nyelv viszonylatában, a SZAB szerint a nyelvtörvény ezen rendelkezése nem sértette a fenti nemzetközi kötelezettségeket. Tehát a SZAB szerint nem kötelező a kisebbségi nyelvet „egyenjogúsítani” a többséggel, elegendő,

ha biztosítják a kisebbségi nyelv tényleges használatát, s a fenti nemzetközi kötelezettségek csak akkor sérülnek, ha a kisebbségi nyelvek használatát tiltanák.

Alapvetően analóg érvelést használtak az alkotmánybírák a nyelvtörvény e rendelkezésével és az alkotmány 12. cikkely 2. bekezdésével kapcsolatban. Eszerint „az alkotmány ezen cikkelyével való összeütközés-

ről kizárólag konkrét alapvető jogok és szabadságjogok megszegésével összefüggésben beszélhetünk, úgy, ahogy ezeket az alkotmány második fejezete szabályozza, tehát ebben az esetben az alkotmány 34. cikkelye sérülne. Az alkotmány 34. cikkelye azonban nem ismeri el a nemzetiségi kisebbségekhez vagy etnikai csoportokhoz tartozó személyek alapvető jogát, aminek megfelelően az állam (a törvényhozó) kötelessége, hogy egyenjogúsítsa a kisebbség vagy az etnikai csoport nyelvének jogállását a ‘többségi’ nyelv jogállásával, amelynek következtében mind a többségi (hivatalos), mind a kisebbségi nyelvek egyenrangú használatára kerülne sor.” A SZAB szerint az indítványozók érvelésének elfogadásával több és egyenrangú „állami” nyelv rendszere alakulna ki a Szlovák Köztársaság területén. Mivel azonban a nyelvtörvény vitatott rendelkezése nem tiltja a kisebbségi nyelvek használatát, ezért a SZAB nem is vizsgálta e rendelkezés összhangját az alkotmánnyal.

Az indítvány további pontjában annak alkotmányosságát kérdőjelezte meg, hogy a kulturális minisztérium jogosult-e az államnyelv törvénybe foglalt formájának kihirdetésére (2. cikkely 2. bekezdés) hivat-

kozva az alkotmány 123. cikkelyére, amely a minisztériumok általánosan kötelező érvényű jogszabály kiadására vonatkozó jogát szabályozza. Ez különösen azért érdemel figyelmet, mert a kulturális minisztérium az államnyelv törvénybe foglalt kodifikált formája alapján jogosult büntetni a minisztérium irányítása alá nem tartozó állampolgárokat, a nyelvtörvény azonban nem hatalmazta fel a minisztériumot általánosan kötelező jogszabály kiadására. Az alkotmány 123. cikkelye többek között a minisztériumok számára is meghatározza az általánosan kötelező erejű jogszabály kiadásának feltételeit, mely alapján a törvényhozónak kifejezetten fel kell hatalmaznia a minisztériumot, valamint pontosan meg kell határoznia, mit kell érteni a törvényben e fogalom alatt.

A SZAB nem talált okozati összefüggést a nyelvtörvény 2. cikkely 2. bekezdése és az alkotmány 123. cikkelye között. A nyelvtörvény szerint a kulturális minisztérium hirdeti ki, de nem ő kodifikálja a nyelvtörvényt, s a bíróság szerint a törvényhozó akarata sem irányult arra, hogy a minisztérium általánosan kötelező erejű jogszabályt adjon ki. Ez olvasható a parlament állásfoglalásában is⁵⁴, mely szerint „az államnyelv egységesített szabályait, amelyek egyes nyelvtudományi intézetek tudományos és kutatómunkájára támaszkodnak, kodifikációra terjesztetnek elő. A kodifikációt a jog szempontjából nem lehet normaalkotási aktusnak tekinteni. A kodifikációt és az államnyelv minden új jelentős szabályozását azonban a kulturális minisztérium hirdeti ki”. A SZAB értelmezése szerint a törvényhozónak nem állt szándékában megbízni a kulturális minisztériumot az államnyelv kodifikációjával a minisztériumot az alkotmány 123. cikkelye értelmében megillető általános erejű jogszabálykiadás formájában. Az államnyelv kulturális minisztérium általi kodifikációját ezért az államnak az államnyelvről való gondoskodásaként, nem pedig a törvényhozó általános erejű jogszabály kiadására való felhatalmazásaként kell felfogni. A SZAB szerint – mivel a törvényhozó nem hatalmazta fel a minisztériumot általánosan kötelező erejű jogszabály kiadására az államnyelv kodifikációjára, az alkotmány 123. cikkelye viszont a minisztériumok általánosan kötelező erejű jogszabályai kiadásának feltételeit szabályozza – a nyelvtörvény 2. cikkely 2. bekezdése nem kerülhetett ellentmondásba az alkotmány 123. cikkelyével.

A SZAB a fentiekkel összefüggésben szükségesnek tartotta annak az ellentmondásnak a feloldását, hogy a nyelvtörvény 10. cikkelye alapján a 11. cikkely 4. bekezdése mellett a kulturális minisztérium hatáskörén kívüli személyek is bírsághozhatóak, amennyiben eltérnek az államnyelv fenti formában kihirdetett kodifikált formájától, ugyanakkor a szabály nem teljesíti azt az alkotmányos követelményt, hogy általá-

nosan kötelező erejű legyen. A SZAB érvelése szerint addig nem lehet bírságot kiróni sem jogi, sem vállalkozásra jogosult természetes személyekre, amíg azok a szabályok, amelyek megsértését a kulturális minisztérium bírsággal szankcionálhatja, nem kapják meg az általánosan kötelező jogszabály formáját.

Az indítványozók az államnyelv hivatalos érintkezésben történő használatával összefüggésben többek között kifogásolták a nyelvtörvény 3. cikkely 1. bekezdése első mondatának („Az állami szervek és szervezetek, a területi önkormányzatok szervei és a közjogi személyek hatásköreinek gyakorlása során kötelező az államnyelv használata a Szlovák Köztársaság egész területén.”) alkotmányellenességét (az alkotmány 33., 34. cikkely 2. bekezdés b) pontja, 35. cikkely 1. és 3. bekezdése, 36. cikkely és a 11. cikkely), valamint, hogy nincs összhangban a gazdasági, szociális és kulturális jogokról szóló nemzetközi egyezségekmény 2. cikkely 2. bekezdésével, 4. és 6. cikkelyével és a jogi megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló nemzetközi egyezmény 5. cikkely c) és i) pontjával. Az indítványozók kifogása arra irányult, hogy a vitatott rendelkezés „kötelez, tehát utasítja a közjogi szerveket, hogy kötelezettségeik teljesítése során kizárólag az államnyelvet használják (az alkotmány értelmében az állami szervek csak a törvénnyel összhangban cselekedhetnek⁵⁵), amivel a nemzetiségi kisebbségekhez és etnikai csoportokhoz tartozókat a hivatalos érintkezésben megfosztja anyanyelvük használati jogától.” Az indítványozók megállapítása szerint ez az alkotmányellenes állapot áthidalható lett volna, ha az államnyelvről szóló törvény 12. cikkelye nem helyezte volna hatályon kívül a Szlovák Köztársaság hivatalos nyelvről szóló 428/1990. Tt. számú törvényt.

A SZAB szerint az államnyelvről szóló törvény kontextusában és az egész törvény célja szempontjából „nem létezik sem jogi, sem tényleges ok, amiért a 3. cikkely 1. bekezdésében felsorolt közjogi szervek ... munkájukban ... más nyelvet használjanak, mint az államnyelv”. Az egyetlen ok, amiért a közjogi szerveket hatáskörük ellátása érdekében az államnyelvről szóló törvény utasítaná más nyelvek használatára, a nemzetiségi kisebbségek vagy etnikai csoportok nyelvhasználatának „tényleges” szabályozása lenne. Azért „tényleges” szabályozás, mert maga az államnyelvről szóló törvény 1. cikkelyének 4. bekezdésével *expressis verbis* kizárja szabályozása tárgyából „a nemzetiségi kisebbségek és etnikai csoportok nyelveinek használatát”. A SZAB szerint a nyelvtörvény egyes rendelkezései ennek ellenére is csak akkor kerülnének ellentmondásba az Alkotmánnyal, ha az államnyelvről szóló törvény: „a) közvetlenül a nemzetiségi kisebbségek és etnikai csoportok tagjaihoz for-

dulna, vagy b) közvetve fordulna hozzájuk a Szlovák Köztársaság állampolgáraiként, c) utasítaná őket az államnyelv használatára, d) az államnyelv használatára utasítaná őket olyan területen is, ahol a Szlovák Köztársaság alkotmányának 34. cikkelye lehetővé teszi a nemzetiségi kisebbség vagy etnikai csoport nyelvének használatát, az ilyen utasítás alóli kivétel lehetősége nélkül a nemzetiségi kisebbség vagy etnikai csoport nyelvének érdekében.

A SZAB szerint ennek következtében a közjogi szervnek csak akkor keletkezhetne törvényes kötelezettsége más nyelv mint a szlovák használatára hatásköre ellátása során, ha törvényben szabályoznák a nemzeti kisebbség alkotmányos alapjogát nyelve használatához a hivatalos érintkezésben [34. cikkely 2. bekezdés b) pont]. A SZAB következtetése szerint, mivel a nyelvtörvény sem de iure, sem de facto nem szabályozza a kisebbségek nyelvhasználati jogát, ezért „nem helyénvaló az indítványozó állítása, mely szerint e jog érvényesítésének a közjogi szerv azon kötelezettsége felel meg, hogy az ilyen nyelvet használja is hatáskörének ellátása során”.

Véleményem szerint a bíróság nem foglalt állást a szerzett jogok visszavételével (alkotmány 12. cikkely 1. bekezdés) kapcsolatban, hiszen nehéz elképzelni a kisebbségek alkotmányos nyelvhasználati jogának érvényesülését a hivatalos érintkezésben, ha a hivatal az államnyelvet köteles használni. Ez még a 1990-es hivatalos nyelvről szóló törvényhez képest is visszalépés, amely nem zárta ki teljesen, hogy az állami szervek a kisebbségek nyelvét használják (6. cikkely 2. bekezdés: „Az állami szervek és a községi önkormányzati szervek dolgozói nem kötelesek a nemzetiségi kisebbség nyelvét ismerni és használni.”).

Az indítványozó a továbbiakban kérte a SZAB-ot, nyilvánítsa alkotmányellenesnek a nyelvtörvény 1. cikkely 2. bekezdését, 3. cikkely 1. bekezdését, 3. cikkely 4., 5., 6. bekezdését, 5. cikkely 2–7. bekezdését, a 8. cikkely 3., 5., 6. bekezdését az alkotmány 11. cikkelyével, a 2. cikkely 2. bekezdésével összefüggésben. A nemzetközi jog és a belső jog viszonyát érintő kérdésben az indítványozók a parlamentnek, a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának mint legfelsőbb törvényhozó szervnek az alkotmány, a nemzetközi szerződések betartásáért viselt alkotmányos felelősségét vetették fel. Az indítványozók szerint „a tudatos törvényhozási tevékenység, amely olyan törvény megszületését eredményezi, mely nincs összhangban az alkotmánnyal, ellentmond a Szlovák Köz-

társaság alkotmánya 2. cikkely 2. bekezdésének. Azért azon a véleményen vagyunk, hogy ha a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa olyan törvényt fogadott el, melynek rendelkezései nincsenek összhangban az emberi jogokról és szabadságjogokról szóló nemzetközi szerződésekkel, amelyek előnyt élveznek a törvényekkel szemben, az alkotmánnyal ellentétesen cselekedett.”

A SZAB véleménye szerint az alkotmány 11. cikkelyét elsősorban egy alkotmányos rendelkezés általános utasításaként szükséges értelmezni, mely minden olyan állami szervnek szól, amely döntéshozatali vagy egyéb tevékenysége során találkozik azon emberi jogok és alapvető szabadságjogok tiszteletben

tartásának és védelmük biztosításának szükségességével, amelyek mind a nemzetközi jogi, mind a belső jogi szabályozás tárgyát képezik. A 11. cikkely a SZAB szerint feltételezi az emberi jogok vagy alapvető szabadságjogok mind nemzetközi jogi, mind belső jog általi szabályozásának párhuzamos meglétét, és gyakorlati megvalósításuk folyamata érdekében az emberi jo-

gokról és szabadságjogokról szóló nemzetközi szerződések „feltételes prioritását” határozza meg. A SZAB értelmezése szerint a 11. cikkely megszegésére csak olyan szerv tevékenységének eredményeként kerülhet sor, mely tevékenysége során alkalmazza az emberi jogokkal kapcsolatos belső jogszabályt, nem pedig az által a szerv által, amely maga ilyen belső jogi szabályozást hoz létre (törvényhozó szerv). Mivel a parlament nem olyan szerv, amely alkotmányos jogköre alapján foglalkozna az emberi jogok nemzetközi jogi vagy belső jogi szabályozásának alkalmazásával, ezért pusztán törvényhozói tevékenysége miatt nem jöhet szóba a 11. cikkely megszegése.

A SZAB egyetlen esetben fogadta el az indítványozók alkotmányossági kifogását, mégpedig a nyelvtörvény azon rendelkezésével kapcsolatban, mely előírja, hogy az állampolgárok csak államnyelven fordulhatnak írásos beadványaikkal a közjogi szervekhez (3. cikkely 5. bekezdés). A SZAB szerint ebben az esetben kimutatható az Alkotmány 34. cikkely 2. bekezdése b) pontjának megsértése, mely biztosítja a kisebbséghez tartozó személyek jogát saját nyelvük használatára a hivatalos érintkezésben. A többi megvizsgált rendelkezéssel szemben itt a bíróság úgy találta, hogy a törvényhozó a nyelvtörvényben először fordul közvetlenül az állampolgárokhoz, kötelezettségként meghatározva számukra, hogy minden közjogi szervnek szóló írásos beadványukat kizárólag állam-

nyelven tegyék meg. A 3. cikkely SZAB általi értelmezése szerint a törvényhozó a hivatalos érintkezés egyes részei közé sorolta az állampolgárok közjogi szervekkel való kapcsolatát a 3. cikkely 5. bekezdésében meghatározott módon. Ez a rendelkezés azonban vonatkozik a nemzetiségi és etnikai kisebbségekhez tartozó személyekre is, akiknek az alkotmány említett cikkelye biztosítja saját nyelvük használatát a hivatali érintkezésben. A törvényhozó azonban egyidejűleg hatályon kívül helyezte a hivatalos nyelvhasználatról szóló törvényt, amely (feltételekkel) megengedte a kisebbségek nyelvhasználati jogát. A SZAB véleménye szerint a két cikkely összekapcsolásával (a 3. cikkely 5. bekezdése és a 12. cikkely) olyan helyzet állt elő, amikor a Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbségeihez, illetve etnikai csoportjához tartozó állampolgárait szintén utasítják arra, hogy a közjogi szervekkel folytatott hivatalos érintkezésben kizárólag az államnyelvet használják. A nyelvtörvény 12. cikkelyének érvénytelenítő rendelkezése a 3. cikkely 5. bekezdésével együtt a Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbségeihez és etnikai csoportjaihoz tartozó állampolgárait megfosztotta saját nyelvük használatának lehetőségétől a közjogi szervekkel történő hivatalos érintkezésben a 3. cikkely 5. bekezdésében meghatározott módon és mértékben. Ez alapján – ebben az egy esetben – az alkotmánybíróság a nyelvtörvény 3. cikkely 5. bekezdését a 12. cikkellyel együtt az alkotmány 34. cikkely 2. bekezdés b) pontjával ellentétesnek találta.

ÖSSZEGZÉS

A szlovák alkotmánybíróság eddigi működése során az államnyelvtörvény alkotmányosságának tárgyában hozott határozata volt az első, mellyel közvetlenül a nemzeti kisebbségek jogait érintő kérdésben döntött. 1994-től 1997 júliusáig a SZAB 12 törvény esetében állapított meg alkotmányellenességet, ezzel – a köztársasági elnök mellett – a jelenlegi kormány egyes képviselőitől kiérdekelte „a szlovák alkotmányosság beteg eleme” címkét. A jelenlegi kormányzat által a hatalom megszerzésének és megtartásának egyik eszközeként használt nacionalista politikának a társadalom számos területen érvényesülő nyomása alól az alkotmánybíróság sem tudta kivonni magát. A bíróság határozatából úgy tűnik, hogy egyszerre két ellentétes elvárásnak szeretett volna megfelelni. Egyrészt eddig elért szakmai tekintélyét szeretne volna megőrizni, másrészt nem akart a kormányzattól és fenyegetődző szimpatizánsaitól „beteg elemként” egy nemzetellenes címkét is begyűjteni.

Az indítvány a Magyar Koalíció pártjai és a szlovák Kereszténydemokrata Mozgalom kompromisszuma-

ként született meg, miután a köztársasági elnök nem fordult indítvánnyal a SZAB-hoz. A magyar–szlovák alapszerződés megsértése, illetve egyéb, Szlovákia által magára nézve kötelezőnek elismert nemzetközi kötelezettségekre történő hivatkozás nem szerepelt az indítványban.

A SZAB a 26 kifogásolt rendelkezésből egy esetben állapított meg alkotmányellenességet, továbbá ideiglenesen megtiltotta, hogy a kulturális minisztérium bírságot szabhasson ki.

A SZAB nem fogadta el az indítványozók sürgősségi tárgyalásra vonatkozó javaslatát, mely arra hivatkozott, hogy a vitatott törvény alapvető emberi jogokat érint, és a lakosság jelentős részére, különösen a nemzetiségi kisebbségek, etnikai csoportok tagjaira hatással van, miközben részben már az indítvány benyújtásakor hatályos volt, részben pedig 1997. január 1-jén lépett hatályba. Időközben a nyelvtörvény alapján kezdeményezett belső rendelkezések embereket fosztottak meg munkájuktól, például a kétnyelvű bizonyítványok esetében: az illetékes államigazgatási szervek egynyelvű bizonyítványok kiadására adtak utasítást, bevonták az addig használt kétnyelvű bizonyítványok nyomtatványát, majd mikor egyes tanárok alkotmányos jogokra, az addigi gyakorlatra, a szerzett jogok védelmére hivatkozva kétnyelvű bizonyítványokat adtak ki, munkafegyelem megsértése miatt elbocsátották őket.

Véleményem szerint az alkotmánybíróságnak ebben az esetben az alkotmányosság, a jogállamiság, az emberi és kisebbségi jogok és a jogbiztonság érdekében sürgősségi eljárásban kellett volna tárgyalnia az ügyet. Így lehetett volna elkerülni, vagy csökkenteni a hatalmi nyomást, elkerülni a tisztázatlan helyzetekben a hatalommal való kormányzati visszaélés lehetőségét, csökkenteni a kisebbségek azon képviselőire nehezedő nyomást, akik alkotmányos jogaikra hivatkozva nem voltak hajlandók szerzett jogaik feladására, és ezért hátrányt szenvedtek.

A kisebbségek nyelvhasználatáról szóló törvény hiánya ellehetleníti az alkotmányban szabályozott kisebbségi nyelvhasználati jogokat. Az államnak nincs olyan kötelezettsége, hogy ténylegesen biztosítsa a kisebbségek nyelvhasználati jogának gyakorlásához szükséges feltételeket.

Két alapvető kifogás emelhető a bíróság határozatával kapcsolatban: a szerzett jogok visszavételével kapcsolatos hallgatás, valamint a nemzetközi kötelezettségek leszűkítő értelmezése.

Mit orvosolt és mit nem orvosolt a SZAB határozat?

Tompította a nyelvtörvény alkalmazhatóságának élet a bírságok kiróhatóságának felfüggesztésével az általános érvényű kötelező jogszabály elfogadásáig.

Lehetővé tette a nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárok számára, hogy írásban anyanyelvükön is fordulhassanak közjogi szervekhez. Nem adott azonban választ egy sor kérdésre – a kétnyelvű bizonyítványoktól a kisebbségeknek az önkormányzatokban, a médiákban, az oktatásban való nyelvhasználatáig. Szűkítette a kisebbségek nyelvhasználatát a hivatalos kapcsolatokban, mert a hivatalok az államnyelvet kötelesek használni, egyéb törvényes rendelkezés híján a nemzeti kisebbségek nyelvén nem válaszolhatnak.

JEGYZETEK

1. A Szlovák Köztársaság hatályos alkotmánya a „nemzetiségi kisebbségek és etnikai csoportok” fogalmat használja. Az alkotmánybíróság határozata is ezt tükrözi. A tanulmányban mi a továbbiakban a magyar jogi szóhasználatnak megfelelő „nemzeti és etnikai kisebbségek” fogalmat használjuk.
2. A Szlovák Köztársaság Alkotmányát Tt. 460/1992. szám alatt 1992. szeptember 1-jén fogadták el, 3-án írták alá. Egyes részei 1992. október 1-jén, teljes egészében 1993. január 1-jén lépett hatályba.
3. Az SZAB szervezetét, az előtte folytatandó tárgyalás rendjét, bírái jogállását a Tt. 38/1993. számú törvény a 293/1995. Tt. szám alatti módosításokkal szabályozza. Az Alkotmánybíróság Igazgatási és Tárgyalási rendje (ügyrendje) a Tt. 114/1993. számú alatt jelent meg. A SZAB hivatalosan 1993. március 17-én kezdte meg működését kassai székhellyel. A SZAB döntéseit a Szlovák Köztársaság Alkotmánybírósága ítéleteinek, határozatainak és végzéseinek gyűjteményében évente közreadják.
4. Az alkotmány 46. cikkely 1. és 2. bekezdése.
5. A Szlovák Köztársaság Alkotmánybírósága szervezetéről, az előtte folyó tárgyalásról és bírának jogállásáról szóló 38/1993. Tt. számú törvény 33. cikkely 1. bekezdése.
6. Milan Cič, a SZAB elnökének előszava, In: Zbierka náleзов a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 1993–1994, (A Szlovák Köztársaság Alkotmánybíróságának határozatai és végzései), Košice 1995, 4. o.
7. A Szlovák Köztársaság Alkotmánybírósága szervezetéről, az előtte folyó tárgyalásról és bírának jogállásáról szóló 38/1993. Tt. számú törvény 23. cikkelye.
8. A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának Hárszabálya Tt. 350/1996. számú, mely 1997. január 1-jén lépett hatályba, és hatályon kívül helyezte a korábbi Hárszabálynak a képviselők nyelvhasználati jogát biztosító 18. cikkelyét is.
9. 38/1993. Tt. számú törvény 26. cikkely.
10. 1968. október 27-én fogadták el és 1969. január 1-től 1991. január 9-ig volt hatályban. 3. cikkely. „*a magyar,*

a német, a lengyel és az ukrán ruszin) nemzetiségű állampolgárok számára nemzeti fejlődésük érdekeinek megfelelő terjedelemben és a törvények által meghatározott feltételekkel biztosítva van:

- a) a nyelvükön való művelődés joga,
- b) a sokoldalú kulturális fejlődéshez való jog,
- c) a nyelvük hivatalos használatának a joga az illető nemzetiség által lakott területeken,
- d) a nemzetiségi kulturális társadalmi szervezetekben való egyesülés joga,
- e) a saját nyelvű sajtóhoz és tájékoztatáshoz való jog.”

11. A Szövetségi Gyűlés 1991. január 9-én fogadta el, mely 1992. október 1-ig a kisebbségek nyelvhasználati jogának biztosítékát jelentette Szlovákiában. 25. cikkely. (1) A nemzeti vagy etnikai kisebbséget alkotó állampolgárok részére biztosított a mindenoldalú fejlődés, különösen a jog arra, hogy együttesen a kisebbség más képviselőivel fejlesszék saját kultúrájukat, információt terjesszenek és fogadjanak saját anyanyelvükön, valamint nemzetiségi egyesületekbe tömörüljenek. A részleteket a törvény határozza meg.
(2) A nemzeti és etnikai kisebbségekhez tartozó állampolgároknak a törvényben megszabott feltételek mellett ugyancsak biztosított
a) a nyelvükön való művelődés joga,
a nyelvük használatához való joguk a hivatalos kapcsolatokban,
a joguk nemzetiségi és etnikai kisebbségeket érintő ügyek megoldásában való részvételre.
12. A 144/1968. Tt. számú alkotmánytörvény a Prágai Tavasz reformfolyamatának egyik terméke, mely szorosan összefüggött Csehszlovákia unitárius államból szövetségi állammá való átalakításával (a 143/1968. Tt. a szövetségi államról szóló alkotmánytörvénnyel egy napon fogadták el). Tartalma kívánságlista maradt, végrehajtási törvények nem születtek, a pártállami körülmények között hatékony jogi garanciákról nem lehetett beszélni. A 23/1991. Tt. számú karta elfogadása Csehszlovákia Európa tanácsbeli tagsága felé vezető útján volt jelentős állomás. A Szlovák Köztársaság Alkotmányának elfogadása Csehszlovákia szétesését előzte meg. Mindkét norma esetében lehetőség nyílt az alkotmánybírósághoz fordulni az emberi jogok és szabadságok védelme érdekében. Az 1989 után elfogadott két általános nyelvhasználati kapcsolatos törvény (428/1990. Tt., 270/1995. Tt.) közül egyik sem számít a kisebbségek nyelvhasználati jogát szabályozó alkotmányos rendelkezés végrehajtásának, bár mindkettő érinti azt.
13. Terminológiai értelemben széles skálán mozog a jogalany megnevezése a három alkotmányerejű szabályozás esetében: a 144/1968. Tt. számú alkotmánytörvény a magyar, német, lengyel, ukrán (ruszin) nemzetiségű állampolgároknak biztosítja a fenti jogokat; a 23/1991. Tt. számú Karta a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok

- tok tagjainak; az alkotmány a nemzetiségi kisebbségek és etnikai csoportok tagjainak.
14. „Ki, vagy kik tekinthetők nyertesnek, volt-e valaki, aki előnyhöz jutott a nyelvtörvény révén? A válasz: igen! Kedvezett a nyelvtörvény mindazoknak, akik a népet, nemzeteket saját céljaik elérése érdekében egymás ellen uszították. Akik a politikára egy irracionális konfliktust kívántak erőltetni, hogy 1990 őszén a gazdasági átalakulás háttérbe szoruljon. Kedvezett továbbá azoknak, akik a hatalomban és ellenzékben levő politikusokat egyaránt le kívánták járítani. Akik bizonyítani akarták, hogy a parlamentarizmus az országot csak a vitatkozók, veszekedők államává tette. Akik őket kívántak verni a politikusok és a választók közé. Akik bizonyítani akarták, a régi, központi irányítás jelenti a nyugalmat és a biztonságot – a parlamentarizmus, a többpártrendszer pedig a káoszt és a zűrzavart. Ezek számára a nyelvtörvénykonfliktus tényleg hasznos volt.” In: Berényi József: Nyelvországolás, A szlovákiai nyelvtörvény történelmi és társadalmi okai, Fórum Alapítvány, Pozsony, 1994, 126. o.
 15. A Szlovák Nemzeti Tanács 428/1990. Tt. számú 1990. október 25-i törvénye a Szlovák Köztársaság hivatalos nyelvéről.
 16. Tehát a nyelvhasználat alapjául nem az anyanyelvi, hanem a nemzetiségi hovatartozást vették. Jelentős eltérés mutatkozott például a magukat magyar nemzetiségűnek, illetve anyanyelvűnek vallók száma között. Míg az első esetben az 1991-es népszámlálási adatok szerint 567 296 személy (az összlakosság 10,76%-a) vallotta magát magyar nemzetiségűnek, ugyanakkor 608 221 személy (11,53%) vallotta magát magyar anyanyelvűnek. A 2867 szlovákiai községből nemzetiség alapján magyarok 432 községben élnek több mint 50%-ban, 503-ban több mint 20%-ban. A községsoros anyanyelvi adatokat nem tették közzé. In: Gyurgyik László: Magyar Mérleg, Kaligram Könyvkiadó, Pozsony, 1994.
 17. Szlovákia 1993 júniusában, az Európa Tanácsba történő felvétele kapcsán tett kötelezettségvállalása. Vö.: Paragraph 9 of the Opinion No. 175(1993).
 18. Az 1994 áprilisa és októbere közt létrejött Moravcikkormányt a Magyar Koalíció pártjai is támogatták.
 19. Tt. 300/1993. számú törvény.
 20. Az SZKNT 1994. május 27-i 154/1994. Tt. számú anyakönyvekről szóló törvénye. A törvény szövege magyarul megtalálható: *Mit ér a nyelvünk, ha magyar?*, Kaligram Könyvkiadó, Pozsony, 1995, 338. o.
 21. Az SZKNT 1994. július 7-i 191/1994. Tt. számú törvénye a községek nemzetiségi nyelven történő megjelöléséről; magyar szövege megtalálható: lásd előző lábjegyzet 343. o.
 22. „Az államalkotó nemzet nemzeti érdekei valóra váltásának fontos feltétele nyelvének védelme. A kormány úgy készíti elő az államnyelvtörvény-tervezetet, hogy ez megfelelően az európai szokásoknak, a nemzet érdekeinek és a Szlovák Köztársaság Alkotmányának. Ezzel megakadályozzuk, hogy a Szlovák Köztársaság területén élő különböző etnikumok tagjai közötti választófalak keletkezzenek. A Szlovák Köztársaság minden polgára egyforma lehetőséget kap az önmegvalósításra az ország egész területén” (A társadalom erkölcsi megújulását taglaló fejezet kultúrára vonatkozó alfejezetében). Továbbá „az államnyelv elsajátításához való jog mint a kommunikáció és az egyén szakmai és társadalmi érvényesülésének és a hazához és a lakosságához való viszony kialakításának fontos eszköze a kormány érdeklődésének előterében lesz” (A társadalom erkölcsi megújulását taglaló fejezet kultúrára vonatkozó alfejezetében). In: Az SZK Kormányának programnyilatkozata, Nemzetiségi Újság, a Slovenská Republika kormányhoz közelálló napilap 1995. december 16-i számának melléklete III. oldal, A szlovák nyelv – az állam és polgárainak nyelve.
 23. Szerződés a Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság között a jószomszédi kapcsolatokról és a baráti együttműködésről, 15. cikkely 4. bekezdés a) és b) pontja.
 24. Uo.
 25. Ez alapján „az állam tartózkodni köteles azoktól a cselekményektől, amelyek meghiúsítanák a szerződés tárgyát és célját, midőn a) megerősítés, elfogadás vagy jóváhagyás fenntartásával írta alá a szerződést vagy cserélte ki a szerződést létrehozó okiratokat, mindaddig, amíg nem válik nyilvánvalóvá az a szándéka, hogy a szerződésnek nem válik részesévé, vagy b) kifejezte azt, hogy a szerződés reá nézve kötelező hatályát elismeri, mindaddig, amíg a szerződés hatályba nem lép, és feltéve, hogy e hatályba lépést indokolatlanul nem késleltetik.” Nemzetközi szerződések és dokumentumok, Dunay-Kardos-Kende-Nagy, Tankönyvkiadó, Budapest, 1991, 353. o.
 26. Az államnyelvről szóló törvény a Szlovák Köztársaság Törvénytárában a 270/1995. szám alatt található. A törvény 1996. január 1-jén lépett hatályba, kivéve a bíróságot szabályozó 10. cikkelyt, mely 1997. január 1-től hatályos. A törvény indoklása szerint elsősorban Franciaország, Litvánia, Belgium és Hollandia e tárgyban hatályos jogszabályait vették figyelembe.
 27. Poslanci Európskeho parlamentu navrhli dve rezolúcie o Slovensku, Práca, 1995. november 16., a szocialista frakció javaslatának c) és a liberális frakció javaslatának B) pontja azonos szöveggel.
 28. A liberális frakció javaslatának 2. és 4. pontja.
 29. Uo.
 30. Lásd például Juraj Schenk külügyminiszter 1995. december 20-i parlamenti beszédét.
 31. Részlet az EBESZ Nemzeti Kisebbségek Főbiztosának leveléből a szlovák külügyminiszternek 1996. február 26-án HC/4/96. a nyelvtörvénnyel kapcsolatban. In: Minority Rights and the Protection of Minorities, Agenda

- 2000-Summary and conclusions of the opinions of Commission concerning the Application for Membership to the European Union presented by the candidates countries, DOC/97/8, 15 July 1997, opinion on Slovakia's application.
32. Az Együttélés Politikai Mozgalom, a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom és a Magyar Polgári Párt alkotta koalíció, amelynek 17 képviselője van a 150 fős parlamentben.
33. A törvényjavaslat előterjesztésére 1996 júniusában került sor.
34. A Szlovák Kormány Nemzetiségi Tanácsa 1996. november 21-én megvitatta a szlovák kormány 1996. június 18-i ülésén elfogadott 439. számú határozat értelmében a Kulturális minisztérium által elkészített elemzést a kisebbségek nyelvhasználatának jogi keretéről és az optimális megoldásra vonatkozó javaslatokról. A Tanács, amelynek statútuma és összetétele nem teszi lehetővé a kisebbségek érdekeinek hatékony képviselést az őket érintő kérdésekben (a kisebbségek képviselői a Tanácsban is kisebbségben vannak), ezen az ülésén elfogadott határozata szerint nincs szükség a kisebbségek nyelvének használatát szabályozó törvény elfogadására. Ezt követően a Tanácsban jelenlévő két szlovákiai magyar, Bárdos Gábor, az MKDM parlamenti képviselője és Bauer Győző, a Csemadok elnöke lemondott tanácsbeli tagságáról.
35. 1996 januárjában az államnyelvtörvény aláírásával összefüggésben Michal Kováč köztársasági elnök megígérte a Magyar Koalíció (MK) képviselőinek, hogy maga fordul indítvánnyal az alkotmánybírósághoz, ha a gyakorlatban bizonyítottan látja, hogy az államnyelvtörvénnyel összefüggésben a nemzeti kisebbségek jogainak korlátozására kerül sor. Ezt követően 1996 májusában a MK képviselői tájékoztatták a köztársasági elnököt a nyelvtörvénnyel kapcsolatos konkrét jogkorlátozó intézkedésekről és kérték, forduljon az alkotmánybírósághoz, amit ő arra hivatkozva utasított el, hogy előbb tájékozzódik afelől, milyen állapotban van a kormány által korábban megígért kisebbségi nyelvhasználatot szabályozó törvénytervezet előkészítése.
36. A Kereszténydemokrata Mozgalom képviselőinek nyelvtörvénnyel kapcsolatos álláspontját tartózkodásnak minősítették, a velük egy frakcióban lévő Demokrata Párt elnökével, Ján Langossal együtt. Ezenkívül még két szlovák ellenzéki képviselő tartózkodott: a Demokratikus Unióból Vaskovič és a Demokratikus Baloldal Pártjából Ftácnik képviselők. A 142 jelenlévő képviselőből 108 megszavazta a nyelvtörvényt.
37. A Magyar Koalíció 17, a Kereszténydemokrata Mozgalom 15 és a Demokrata Párt 1 képviselője. Az ügyben az indítvány betervezőinek képviseletét Dr. Štefan Detvai pozsonyi ügyvéd vállalta.
38. A Tt. 38/1993. számú törvény 26. cikkelye alapján.
39. A nyelvtörvény elfogadását közvetlenül megelőző időszakban, a magyar–szlovák alapszerződés aláírását követően, 1995 júniusában került sor az úgynevezett alternatív oktatás bevezetése ellen tiltakozó magyar tannyelvi gimnáziumi igazgatók leváltása (többek között Szigeti László párkányi, Pék László galántai, Tenczel István ipolyisági, Kovács László somorjai igazgatók esetében). (In: Pénzért vehető bizonyítvány, S. E., Magyar Hírlap, 1998. január 21., 3. o.)
40. Az alapszerződés 22. cikkely 2. pontja értelmében „*a jelen szerződést meg kell erősíteni és az a megerősítő okiratok kiadásának napján lép életbe.*”
41. Tt. 115/1997. szám alatt.
42. Vö.: Bokorné Szegő Hanna: Nemzetközi jog. Aula Kiadó, 1997., Budapest, 45. o.
43. Szlovákia 1995 szeptemberében ratifikálta a keretegyezményt, melynek 5.1, 6., 9.1., 10–14., 17. cikkelyekben lévő kötelezettségvállalásaiból vezethető le a nyelvi jogok lényege a Velence Bizottság szerint (Recommendation of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe 1300 (1996) on the protection of the rights of minorities, para. 8.
44. A magyar–szlovák alapszerződés 15. cikkely g) betűjével a nyelvtörvény ellentmondásba került a 3.1., 2., 3., 4., 5., 8.5., 10. cikkelyek esetében.
45. 1997. január 27-én küldték a SZAB-ra, 1106/1996. szám alatt.
46. 1996. szeptember 6-án küldték a SZAB-ra, MK-2333/1996–1. szám alatt.
47. Ez az álláspont tükröződik *A SZK Kormányának Memorandumában a nemzetiségi kisebbségekhez tartozó személyek nyelvhasználati kérdéseinek megoldásáról a Szlovák Köztársaságban (1997. november 4.)*, mely szerint a következő törvényekkel elégségesen szabályozták a nemzeti kisebbségek nyelvhasználati jogait.
- 1.) *az államnyelv elsajátításához való jog*
– alkotmány 34. cikkely 2. bekezdés
- 2.) *az anyanyelvi oktatáshoz való jog*
– alkotmány 34. cikkely 2. bekezdés a)
– Az alapiskolák és középiskolák rendszeréről szóló Tt. 29/1984. számú törvény 3. cikkely 1. bekezdés
– Az SZK oktatási, ifjúsági és sport minisztériumának Tt. 293/1991. számú, a tanfelügyelőségről szóló rendeletének 6. cikkely 1. bekezdés e)
- 3.) *Keresztnevek és nevek kisebbségi nyelven történő használatának joga*
– a névről és keresztnévről szóló Tt. 300/1993. számú törvény 2. cikkely 1. bekezdés
– az anyakönyvekről szóló Tt. 154/1994. számú törvény 16., 19.3., és 19.5. cikkelye
- 4.) *A nemzetiségi kisebbséghez tartozó személyek által jelentős számban hagyományosan lakott területeken a helyi elnevezések, utcanevek és egyéb nyelvi jelölésnek szánt helyrajzi nevek kisebbségi nyelven is történő megjelenésének a joga*

- a községek nemzetiségi kisebbségek nyelvén történő megjelöléséről szóló Tt. 191/1994. számú törvény 1. cikkely 1. bekezdés
- 5.) az információk anyanyelven történő fogadásának és terjesztésének a joga
- alkotmány 34. cikkely 1. bekezdés
- a rádió- és televízió-adás közvetítéséről szóló Tt. 268/1993. számú törvény 9. cikkely. 2. bekezdés c) pontja
- a Szlovák Rádióról szóló 270/1993. számú törvény 6. cikkely d) pontja
- a Szlovák TV-ről szóló 271/1993. számú törvény 3. cikkely 3. bekezdése, 6. cikkely j) pontja
- A periodikus sajtóról és más tömegtájékoztatási eszközökről szóló 81/1966. számú törvény 4. cikkelye
- 6.) A hivatali érintkezésben saját nyelv használatához való jog
- alkotmány 34. cikkely 2. bekezdés b)
- a bírákról és bíróságokról szóló Tt. 335/91. számú törvény 7. cikkely. 3. bekezdés
- a Polgári Perrendtartás Tt. 70/1992. számú 18. cikkely
- a Büntetőjogi perrendtartásról szóló törvény Tt. 158/1992. számú 2. cikkely 14. bekezdés
- Az SZK Alkotmánybíróságáról, az előtte folyó eljárásról és bírái jogállásáról szóló Tt. 38/1993. számú törvény 23. cikkelye
- Az Emberi Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya a 3., 5., és 8. Jegyzőkönyv 5. cikkely 2. bekezdés 6. cikkely 3. bekezdés a) és e) pontja szerint
- 7.) az anyanyelv használatához való jog a magánéletben és a nyilvánosság előtt
- ENSZ Nyilatkozat 2. cikkely 1. bekezdés
- EBEÉ koppenhágai dokumentuma 32. cikkely 1. bekezdés.
48. SZAB határozat 17. o.
49. SZAB határozat 20. o.
50. SZAB határozat 24. o.
51. Uo.
52. SZAB határozat 27. o.
53. A Kulturális minisztérium 1996. január 1-jén hatályba lépett rendeletében határozta meg a hivatalosan elfogadott államnyelv alapjait, melyek a következő kézikönyvekben találhatóak:
- a) Pravidlá slovenského pravopisu, Bratislava, Veda 1991 (A szlovák helyesírás szabályai),
- b) Krátky slovník slovenského jazyka, Bratislava, Veda 1987, 2. kiad. 1989. (A szlovák nyelv értelmezési kézikönyve),
- c) Král A.: Pravidlá slovenskej vyslovnosti, Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1984, 2. kiad. 1988 (A szlovák kiejtés szabályai). In: Új Szó, 1996. január 4., Az államnyelv alapjai.
54. A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának 1997. január 27-i 1106/1996. számú állásfoglalása.
55. Az Alkotmány 2. cikkely 2. bekezdése szerint „Az állami szervek csak az alkotmány alapján, az általa adott keretekben, illetve a törvény által megállapított mértékben és módon járhatnak el.” A 2. cikkely 3. bekezdése szerint „Mindenki megteheti mindazt, amit a törvény nem tilt, és senki sem kényszeríthető olyan cselekvésre, amelyre a törvény nem kötelezi.”

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Alkotmányos elvek és esetek*, Kézikönyv, COLPI, 1996, Budapest
- Az anyanyelvi művelődésnek nincs alternatívája*, Komárom, 1995. április 22., Szinyei, Komárom, 1995.
- Berényi József: *Nyelvországolás*, A szlovákiai nyelvtörvény történelmi és társadalmi okai, Fórum Alapítvány, Pozsony, 1994.
- Emberi jogok a nemzetközi jogban*, Emberi Jogok Magyar Központja, Budapest, 1994.
- Gyönyör József: *Terhes örökség*, A magyarság lélekszámának és sorsának alakulása Csehszlovákiában, Madách – Posonium, Pozsony, 1994.
- Ján Mazák: *Podania v konaní pred Ústavným súdom Slovenskej republiky*, Kosice, 1994.
- Kelet-Európa új alkotmányai*, JATE Állam- és Jogtudományi Tanszék, 1997, Szeged.
- Mit ér a nyelvünk, ha magyar?* A „táblaháború” és a „névháború” szlovákiai magyar sajtó dokumentumaiból 1990–1994, Pozsony, Kalligram, 1995.
- Nemzetközi jogi szerződések és dokumentumok*, Dunay Pál, Kardos Gábor, Kende Tamás, Nagy Boldizsár, Tankönyvkiadó, Budapest, 1991.
- Nový rokovací poriadok a Legislatívne pravidlá Národnej rady SR; Ústava a Ústavný súd SR;*
- Nyelvészek a nyelvtörvényről*, Magyar Tudomány, 1997/9., 1068–1076. o.
- Szerződés a Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság között a jószomszédi kapcsolatokról és a baráti együttműködésről, illetve a vonatkozó nemzetközi dokumentumok, Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 1996.
- Zbierka zákonov SR; Referendum*, Epos, Bratislava, 1997., ISBN:80-88610-80-9.
- Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 1993-1994*, (Az alkotmánybíróság határozatai és végzése), Ústavný súd Slovenskej republiky, Košice, 1995.
- Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 1995*, Ústavný súd Slovenskej republiky, Košice, 1996.